

Турдубаева Р.Ш.

ҮЙ-БҮЛӨЛҮК КРИЗИС ТҮШҮНҮГҮ ЖАНА АНЫН КӨРҮНҮШТӨРҮ

Турдубаева Р.Ш.

ПОНЯТИЕ СЕМЕЙНОГО КРИЗИСА И ЕГО ПРОЯВЛЕНИЯ

R. Turdubaeva

THE CONCEPT OF FAMILY CRISIS AND ITS MANIFESTATIONS

УДК: 159.9: 316 (575.2) (04)

Бүгүнкү күндө үй-бүлө терең кризисте башынан өткөрүүдө. Негативдүү тенденцияларга үй-бүлөнүн репродуктивдүү функциясынын ролунун төмөндөшү, балалуу болууга талптын азайышы, аборттун санынын өсүшү, баланын жана эненин өлүмүнүн көбөйүшү, никесиз балдардын төрөлүүсү, ажырашуунун көбөйүшү, жубайлардын өзүнчө жашоосу, балдарга карата карата аёсуз мамиленин көбөйүшүнөн кризис келип чыгуусун адистер белгилешүүдө. Үй-бүлөлүк кризистер табигый этаптар болуп саналат. Кризистик кырдаалдар үй-бүлөнүн бекемдигин текшерүүнүн бир түрү болуп саналат жана алар ийгиликтүү аяктаса, бул үй-бүлөнүн туура өкүм сүрүп жана өнүгүп жатканын билдирет. Кризис адатта жашоодогу маанилүү окуялардан келип чыгат. Алар көнүмүш жашоонун ритмине жана көңүл, эмоция, күч-аракет, убакыт, кошумча билим, акча өңдүү ресурстарды кайра бөлүштүрүүгө таасир этүүчү калыптанган мамилелердин кээ бир өзгөрүүлөрүн жаратат. Жубайлар бири-бирине ачык сүйлөшүп, алардын мамилесинде эмне тынчсыздандырып жатканын туура талкуулашы керек. Үй-бүлөнүн баалуулугун кайра жаратуу үчүн балага кичине кезинен адамдын жакшы жактарын көргөзүү керек. Бактылуу үй-бүлө – башкы турмуштук таяныч болуп эсептелет.

Негизги сөздөр: үй-бүлө, коом, жүрүш-туруш, нике, репродукция, эмоция, мамиле, ажырашуу, туруксуздук, канаатанбоо.

Семья переживает сегодня глубокий кризис. Специалисты отмечают, что к негативным тенденциям можно отнести снижение роли репродуктивной функции семьи, уменьшение потребности в рождении детей, увеличение числа аборт, рост детской и материнской смертности, рождаемости детей вне брака, увеличение количества разводов, разлучение супругов и увеличение жестокого обращения с детьми. Семейные кризисы являются закономерными этапами. Кризисные ситуации являются своеобразной проверкой семьи на прочность, и, если они успешно пройдены, значит, семья функционирует правильно и развивается нормально. Поводом для кризиса обычно являются важные жизненные события. Они вызывают некие изменения в устоявшихся отношениях, которые влияют на ритм привычной жизни и перераспределение ресурсов: внимания, эмоций, усилий, времени, дополнительных знаний и денег. Супругам стоит провести откровенный разговор и честно обсудить их, что их больше всего беспокоит и не устраивает в отношениях. Чтобы возродить ценность семьи, очень важно с самого раннего возраста показывать человеку положительные стороны. Счастливая дружная семья – главная жизненная опора.

Ключевые слова: семья, общество, поведение, брак, репродукция, эмоции, отношения, развод, супружеская измена, неудовлетворенность.

A family is in deep crisis today. Experts note that negative trends include a decrease in the role of the reproductive function of the family, a decrease in the need for the birth of children, an in-

crease in the number of abortions, an increase in infant and maternal mortality, the birth of children, out of wedlock, an increase in the number of divorces, separation of spouses and an increase in child abuse. The reason for the crisis is usually important life events. They cause some changes in established relationships that affect the rhythm of habitual life and the redistribution of resources: attention, emotions, efforts, time, additional knowledge and money. Spouses should have a frank conversation and have an honest discussion about what they are most concerned about and uncomfortable with their relationship. To revive the value of the family, it is very important to show a person the positive aspects from a very young age. Happy friendly family – the main life support.

Key words: family, society, behavior, marriage, reproduction, emotion, relationship, divorce, instability, dissatisfaction.

Үй-бүлө – бул байыркы коомдук институттардын бири, ал алгачкы коомдо таптардан, улуттардан, мамлекеттен да эрте пайда болгон. Үй-бүлөнүн коомдук баалуулугу – бул анын турмуштагы орду, балдарды тарбиялоо жана алардын индивидуалдык аң-сезиминин калыптанышы менен шартталган.

Социалдык-психологиялык көз караштан алганда үй-бүлө - бул коомдун нормаларына жана баалуулуктарына туура келген, биргелешкен иш-аракеттерде түзүлгөн инсандар аралык мамилелердин жыйындысы менен бириккен социалдык топ. Үй-бүлө коомдун ажырагыс бөлүгү, ошондуктан коомдо болуп жаткан социалдык-экономикалык жана маданий процесстердин бардыгы анын кызмат кылуусуна, жашашына таасир тийгизет. Үй-бүлөгө анын нравалык абалына курчап турган социалдык чөйрөнүн факторлору таасирин тийгизүүдө. Бул көрүнүштү биз эмгек коллективинде, жашаган жеринде, күнүмдүк турмушта байкайбыз, үй-бүлө аркылуу адамдардын мууну алмашылат. Үй-бүлө жана анын формасы жана функциясы, коомдук мамилелерден, ошондой эле коомдун маданиятынын жогорулашынан көз каранды болуп турат. Үй-бүлөдөгү ролдук өз ара таасир – бул үй-бүлө мүчөлөрүнүн жүрүш-турушунун нормаларын жана үлгүлөрүнүн жыйындысын башкаларга карата мамилесин түшүндүрөт. Аялдын баланы төрөп өстүрүп, үйчарбасын жүргүзгөн, эркектин үйдө кожоюн болуп, мүлктүн ээси болуп, үй-бүлөнүн экономикалык жактан камсыздаган салттуу аткарган кызматы өзгөрүлдү. Бүгүнкү күндө аялдардын көпчүлүк бөлүгү өндүрүштө иштеп, үй-бүлөнү экономикалык жактан камсыздап, коомдук чечимдерге бирдей катышууга укуктуу. Бул бир жагынан аялдын өз алдынча инсан болуп калыптанышына мүмкүнчүлүк түзүп берип жатат,

экинчи жагынан бала төрөөнүн азайышы жана ажырашуунун санынын көбөйүшү менен түшүндүрүлөт.

Бул макаланын максаты үй-бүлө турмушунун аспектиндеги кризистердин мүнөздөмөлөрүн карап чыгуу болуп саналат. Бүгүнкү күндө үй-бүлөнүн баалуулугу, коомдогу орду, кризистин келип чыгуу себептери тууралуу ойлорду бөлүшөбүз. Учурдагы кыргыз үй-бүлөсүндө экономикалык кризис, социалдык жана саясий чыңалуу кризиси, этникалык топтор ортосундагы жаңжалдар, коомдогу материалдык жана социалдык бөлүнүп жарылуулар (поляризация) үй-бүлөнүн көйгөйлөрүн курчутту.

Үй-бүлөнүн баалуулугу бул – бул бир канча адамдын узак убакытка биргелешип жашоосунда турат. Мындай интенсивдүү өз ара таасирде чыр, талашуу, көйгөйлөр сөзсүз орун алат. Калктын азайышы, никеге туруунун деңгээлинин төмөндөшү, мыйзамдуу нике менен жашаган үй-бүлөлөрдүн азайышы, сойкулуктун өсүшү, никесиз төрөттөрдүн өсүшү, баласыз үй-бүлөлөрдүн санынын өсүшү, баланы төрөт үйүнө же балдар үйүнө таштоо жана өлүмдүн көбөйүшү көп байкалууда. Коомду реформалоо социалдык коргоого муктаж үй-бүлөлөрдүн көйгөйүн кескин курчутту. Алардын арасында жалгыз бой энелердин үй-бүлөлөрү, балалуу аскерге милдеттүүлөр, ата-энесинин бири алимент төлөөдөн качкан үй-бүлөлөр, майып балдары бар үй-бүлөлөр, жаш балдары бар көп балалуу үй-бүлөлөр, кичине балалуу студенттердин үй-бүлөсү кирет.

Үй-бүлө жубайлар ортосундагы рухий жалпылыкка негизделген союз, экинчиден, үй-бүлөдө аталар жана балдар ортосундагы ишенимдүү мамилелер түзүлөт, бул мамилелер бардыгы бүтүндүк сезимин билдирет жана инсандын идеалын жана жаратылышын түзүүчү фундаменталдуу роль ойнойт. Үчүнчүдөн, үй-бүлө өз ара жакшы көрүү, рухий дүйнөнүн жакындыгы, сүйүүдөн түзүлөт.

Учурда психологдор тарабынын эки маанилүү нерсе үй-бүлөнү сактоо жана үй-бүлөнүн баалуулугун бир муундан экинчи муунга өткөрүп берүүнү камсыз кылуу жоопкерчилиги коюлууда.

Учурда кыргыз үй-бүлөлөрүндө үй-бүлө статусун аткарбай калган бүлөлөрдүн, социалдык жетимдердин – эл арасында «ата-энеси тирүү жетим» деп аталып калгандардын жана ажырашкандардын саны өсүүдө. Эл аралык уюмдардын маалыматтары: Save the children and Every Child: Кыргызстанда бардык жетим балдардын 70%дан ашыгы социалдык болуп эсептелинет, бул статистика чындыгында өтө коркунучтуу көрсөткүчтү көрсөтөт. Никени жана үй-бүлөнү изилдөө менен алектенген окумуштуулар терс өзгөрүүлөрдөн төмөнкү факторлорду аныкташкан:

а) Нике курагы: 21 жашка чыкканга чейин үй-бүлө курганда, отуз жашка чыкканда 69% ажырашкан же никеси ийгиликсиз деп эсептеген.

б) Экономикалык фактор, материалдык кыйынчылыктар жубайлардын бири-бирине болгон нааразычылыгын күчөтөт.

в) турак-жай шарттары: жаш жубайлардын алардын биринин ата-энеси менен чогуу жашоосу алардын жаңы статуска биргелешип адаптацияланышын күчөтөт. Акыркы 10 жылда расмий түрдө катталган никелердин саны катталбаган никелерге салыштырмалуу 1,6 эсеге азайган.

Кыргызстандын Кызыл Жарым Ай Улуттук коому аялдардын коомдук уюмдары менен биргеликте «Өзүңдү өзгөрт, сен коомду өзгөртөсүң: түштүк аялдары – никени расмий каттоо үчүн!» аттуу маалыматтык кампаниясын өткөргөн. Бул акциянын негизги максаты болуп Кыргызстандын салттуу жана диний көз караштары күчтүү болгон түштүк жергесиндеги катталбаган никеде тургандардын жана эрте никеге тургандардын санын азайтуу болгон. Бул иш-чаранын алкагында уюштуруучулар Ош облусундагы катталбаган жана эрте никеге байланышкан көйгөйлөр боюнча иликтөө жүргүзүшкөн. Адистер никени жарандык абалдын актыларын жазуу органдарында расмий каттоонун жоктугу аялына жана балдарына карата үй-бүлөдөгү көрсөтүлүүчү зомбулуктун мүмкүндүгүн жогорулатаарын белгилешкен жана бул эрте никеге туруулардын санынын көбөйүшүнө шарт түзөт деген тыянакка келишкен. Төмөндө биз никенин стадиялары жана кризистик мезгилдерине токтолобуз:

Жубайлардын мамилесинин өнүгүү стадиясынын анализинде жаш жубайлар мезгили, орто курактагы жубайлык мезгил, жетилген нике, күчкө толгон жубайлык мезгилдер бөлүнөт.

1. Жаш жубайлык мезгил 5 жылга жакын созулат. Жубайлардын жашы 18ден 30 жашка чейин болот. Бул мезгил ичинде бири-бирине көнүшүп, өзүлөрүнүн үйү жок, ата-энеси менен бирге турушат. Убакыттын өтүшү менен үй-жайы, чарбасы курулат, алар балалуу болууну күтүшөт. Билим алуу алардын негизги талабы болуп эсептелет. Алар үй-бүлөлүк турмушка көнүп, аларды ата-энелери материалдык жана моралдык жактан колдоп турушат.

2. Орто курактагы жубайлардын мезгилинде алар экономикалык жактан активдүү, коомдо стабилдүү абалды ээлешет. Балдары студенттер жана окуучулар, алар көбүрөөк өз алдынчалыкка ээ боло башташат.

3. Жетилген нике убагы 15жылдан 25 жылга чейин созулат. Үй-бүлөдө балдары бой жетип, үйлөнүшүп, неберелерин тарбиялашат.

Бул куракта эмгектин өндүрүмдүүлүгү азайып ден соолукка көңүл буруу көйгөйлөрү көбөйөт. Нике стабилдүү, жубайлар жардамга муктаж жана бири-бирин жоготуудан коркушат.

Үй-бүлөдөгү кризистик учурлар кандайдыр бир сырткы жубайлардын тиричилик же экономикалык

абалдарынан эмес, ата-эненин кийлигишүүсү жок эле, көзгө чөп салуу же жубайдын бирөөсүнүн мүнөзүнүн өзгөчөлүгүнөн келип чыгышы мүмкүн.

Жубайлар мамилесинин эки негизги опурталдуу учуру бар.

I. Биринчи кризис жубайлык жашоонун үчүнчү жана жетинчи жылдарында пайда болуп, бир жылга чейин созулат. Анын жаралышына төмөнкү себептер мүмкүнчүлүк түзөт:

1. Романтикалык мүнөздөрдүн жоголушу, жубайлардын жүрүш-турушундагы карама-каршылыктардын пайда болушу, сүйүп жактыруу мезгилдеги жана учурдагы күнүмдүк тиричиликтеги, жүрүш-туруштагы карама-каршылыктардын келип чыгышы. Жаш жубайлардын турмушундагы маанилүү жана жоопкерчиликтүү учур, алардын биринчи балалуу болгон учуруна туш келет. Кээде жубайлар бул оор жоопкерчилик экенин түшүнүшпөйт, кыйын кырдаалга кабылганда өздөрүнүн жеке даяр эместигин жана оорчулукту сезишет. Анын негизинде психологиялык чымыркануу күчөп, канаатанбоо жана конфликттер келип чыгат, бул болсо үй-бүлө мамилесиндеги кризиске алып келип, аягы ажырашуу менен аяктайт.

2. Жашоого карата, ар кандай көз караштын негизинде бир чечимге келе албоодогу учурлардын көбөйүшү. Жубайлардын бири-бирине баш ийбөөсү, чыдамсыздык, ар биринин кыял-жоругу, темпераментиндеги өзгөчөлүктөрдүн болушу, бири-бирин туура түшүнө албоо, колдоонун жоктугунан улам кризистик кырдаал келип чыгат.

3. Жубайлардын ортосундагы тирешүү мамилелердин күчөшүнөн улам, терс эмоциялардын көп жаралышы жүрөт. Бул жумуштагы проблемалардын негизинде келип чыгуучу материалдык кыйынчылыктардын болушу же күйөөсүнүн же аялынын туугандары менен болгон оор мамиленин болушу да себеп болот.

II. Экинчи кризистик учур болжол менен бирге жашаган 17 жана 25 жыл аралыгында келет. Ал бир канча жылга созулат жана төмөнкү көрүнүштөр мүнөздүү:

1. Үй-бүлө мамилелериндеги абалдын начарлашына жубайлардын бирөөсүнүн психологиялык кризиси себеп болушу мүмкүн. Жубайлардын биринин орто жаштагы кризиси, ал өзүнүн жетишкендиктерин талдап, алардын жетишсиздигин жана кемчилигин түшүнө баштайт. Адамдар көп учурда, өзгөчө белгилүү учурда, өз жашоосун кайра карап чыгууга жакын болушат. Жубайы өз тажрыйбасынан жана чогуу жашаган жылдарынан улам, жеке жетишкендиктерин гана эмес, үй-бүлөлүк жашоону да эске алып, жан шеригин кайра баалайт. Климаттын кырк жаштагы эркек версиясынын козголоңу, гормоналдык реструктуризацияга реакциясы, бирок көпчүлүк окумуштуулар баналдык

коркуу бардыгына күнөөлүү деп эсептешет. Адам өмүрү өтүп жатканын түшүнө баштайт, жаңы жана адаттан тышкары эч нерсе болбойт. Карылык алдыда, мындай ой жүгүртүүлөр жашыруун невроздорго алып келет. Үй-бүлөлүк мамилелер өзгөргөн сайын, нике мамилелери тынымсыз каралып турат. Үй-бүлө ар түрдүү тышкы таасирлерге дуушар болгон, өз тарыхы жана келечеги, өнүгүү этаптары жана топтун мүчөлөрүнүн ортосундагы мамилелердин көнүмүш үлгүлөрү бар өзгөрүп турган топ экенин эстен чыгарбоо зарыл. Эмоционалдык туруксуздуктун жогорулашы; коркунуч, ден соолук көйгөйлөрү, балдардын чоңоюп үйдөн кетиши менен коштолот. Күйөөсү өз ишинде ийгиликке жетиши мүмкүн, ал эми аялы бирге жетишкен ийгиликтерине ортоктош болушу мүмкүн, анын үстүнө балдар азыраак талап койгон сайын, аял эркин болуп, талантын өнүктүрүп, өзүнүн мансабын жасай алат. Үй-бүлө мурда туш болгон көйгөйлөр убакыттын өтүшү менен чечилип, жашоодо жубайларын мамилеси жумшартылган. Бул үй-бүлө мамилелери тереңдеп, кеңейип, туугандар жана достор чөйрөсү менен туруктуу мамиле түзүлө турган мезгил. Кичинекей балдарды тарбиялоодогу кыйынчылыктарды жеңип, балдардын өсүп-өнүгүшүн көргөндө жубайларга канааттануу сезимин жаратат.

2. Жалгыздык сезимдин пайда болушунан коркуу. Адамдын күтүлбөгөн көйгөйлөрүнүн бири – орто жашка келип статуска, сый-урматка жеткен эркек жаш аялдарга жагымдуу болуп, ал эми аялы өзүнүн сырткы келбетине көбүрөөк көз каранды болуп, өзүн жаман сезүүсүнө алып келет. Убакыттын өтүшү менен аялына үй жумуштары өтө көп убакытты алып, анын негизинде статусу төмөндөп, күйөөсүнүкү жогорулап жаткандыгын сезет.

3. Аялынын эмоционалдык көз карандылыгынын күчөшү. Бат карышы, ошондой эле күйөөсүнүн чет жерде көңүл ачышы үчүн каалоосунун болушу. Бул орто жашка чейин жубайлар көп чыр-чатактарды баштан кечирип, бири-бирине мамиле кылуунун өтө катаал жана стереотиптүү жолдорун иштеп чыгышкан. Алар көйгөйлөрдү чечүүгө же андан качууга мүмкүндүк берген татаал өз ара аракеттенүү схемалары аркылуу үй-бүлөнүн туруктуулугун сактоого үйрөнүштү. Орто жаш курак жубайлардын чогуу калуусун же өз алдынча кетүүгө чечим кабыл алууга мажбурлашы мүмкүн. Жубайлар мурун көп кризисти баштарынан кечиришсе да, ажырашууга алып келген күчтүү тирешүү болушу мүмкүн. Никени турукташтыруунун типтүү элементтеринин бири жубайлардын балдар аркылуу бири-бири менен өз ара аракеттенүүсү болуп саналат: кризис балдар чоңоюп, үйдөн чыгып кеткен учурда келип чыгат, ал эми жубайлар кайрадан бири-бири менен бетме-бет калуулары күтүлөт.

Ошентип, кризистик кырдаалдар белгилүү мыйзам ченемдүүлүктөргө ээ. Пайда болгон көйгөйлөрдү

натыйжалуу чечүү үчүн жубайлардын бирөөсүнүн жүрүш-турушунан издебөө керек. Бул мыйзам ченемдүүлүктөрдү билип, эске алып, өзүнүн жүрүш-турушун оңдоо керек.

Үй-бүлөлүк конфликттер – адамдардын бул жетил талаптарынын канаатандыруудагы түгөйүнүн кызыкчылыгын эске албоодон улам келип чыгат. Бул турмушка болгон ар башка көз караштардан, ишке ашпаган үмүт-кыялдардан, оройлук, сыйлабаган мамиле, жубайлар туруксуздугу, акча каражатынын жетишпестигинен келип чыгат. Конфликт бир нече себептерден улам жаралат. Анын бири бул – жубайлардын канаатанбоосу эсептелет.

В.А. Сысенко канаатанбаган талаптардын себептерин бөлүп көргөзөт:

1. Жубайы тараптан «мен» деген түшүнүктүн баалуулугуна, барктуулугуна карата көңүл бөлүнбөстүгү, башка түгөйү тараптан сыйлабаган мамиле, физиологиялык, психикалык чыңалуунун негизинде никенин эмоционалдык-психикалык стабилдүүлүгүнө доо кетүүнүн жаралышына алып келет.

Конфликттер коркунуч баскычтары боюнча бөлүнөт:

- коркунучтуу эмес – объективдүү кыйынчылыктарда, чарчаганда, албууттанганда, күтүүсүздөн башталып, уруш бат бүтүп калса, бул жөнүндө «Эртең баары ойдогудай болуп калат» дешет.

- коркунучтуу - бир жубайдын ою боюнча, экинчи жубай жүрүш-турушун оңдоо керек, туугандарга жакшы мамиле кылуу, кээ бир адаттардан арылуу, турмуштук көз караштарды оңдоо, тарбиялоонун ыкмаларын кайра карап көрүү өндүү келишпестиктер болушу мүмкүн, бул жол берүү же жок деген диллеманын чечилишин талап кылат:

- өзгөчө коркунучтуу - ажырашууга алып келет.

Конфликттердин мотивациясына токтолобуз:

1. «Мүнөздөрүбүз келишпей койду» – бул психологиялык мотив. Ар бир адам өзүнүн жүрүш-турушунун жеке стилин түзүүчү ишмердүүлүктүн ыкма каражат жолдорун тандап алат. Башка түгөйүн кайра тарбиялап ала албайт, анын өзүнө тиешелүү өзгөчөлүгүнө ыңгайланышуу керек. Бирок кээ бир мүнөзүнүн кемчиликтери (башкаруусу, чечкинсиздиги, өзүн ашкере мактоосу) үй-бүлөдөгү конфликттин себеби болушу мүмкүн.

2. Жубайлардын туруксуздугу жана никедеги сексуалдык жашоо.

Туруксуздук – бул жубайлык турмуштан көңүл калуу, жыныстык мамилелердин төп келбешине алып келет. Сексуалдык талап жубайлардын эмоционалдык-психикалык канаатануусунун шартында жагымдуу сезим жана эмоциянын фонунда гана канаатанышы мүмкүн экендигин түшүнө билүү керек.

3. Арак ичүү, алкоголизм ажырашуунун салттуу мотиви болуп саналат. Жубайлардын ичимдик ичүү-

лөрү үй-бүлөдө нормалдуу эмес атмосфераны түзүп, конфликттин улам жаралуучу өзөгүн түзүп турат. Материалдык кыйынчылыктар көбөйүп, рухий кызыкчылыктардын азайышы, бири-биринен окчундоо келип чыгат.

Ички үй-бүлөлүк конфликттеги жүрүш-туруштардын мотивинин модели боюнча карасак, ички үй-бүлөлүк конфликтте эки тарап тең күнөөлүү болуп саналышат.

Конфликттик кырдаалды чечүүдө инсан аралык ички үй-бүлөлүк конфликттерде жубайлардын жүрүш-туруштарынын бир нече типтүү моделдерин бөлүп көргөзүшөт:

1. Күйөөсү же аялынын үй-бүлөнү башкаруу үчүн ордун талашышы. Бул мамилелердин бардык жагын өз ичине алат, жана үй-бүлөдө болгон пикир келишпестиктерди баалоого тоскоолдук жаратат. Ар бир айтылган сөз, өтүнүч, буйрук берүү өздүк автономияга, жеке эркиндикке кол салуу болуп эсептелет.

2. Жубайлардын өз иштерине көңүлүнүн бурулушу. Жубайлардын жүрүш-туруштун жаңы моделине бара-бара киришүүсү же көңүл фактору.

3. Дидактикалык. Жубайлардын бирөөсү кантип өзүн алып жүрүү, кантип жашоо керектиги жөнүндө бара-бара экинчисине үйрөтө баштайт, бул албетте экинчи тарапка жакпайт.

4. «Согушка даярдык». Жубайлар дайыма чыңалуучулук абалда болушат. Эгер ортодо чыр чыкса, аны жеңүүгө карата күрөш ар биринин аң-сезиминде калыптанат.

5. Өз ара мамилелерди түзүү процессинде жана аларды түшүндүрүүдө ата-энелер кийлигишишет. Жаш бүлөлөр өз ара мамилелерди жөнгө салууда ата-энесинин гана эскертүүлөрүнө таянышышат.

6. Жубайлардын баарлашуусундагы тирешүүчүлүк, тынчсыздануучулуктун болушу – бул баарлашуудагы жагымдуу сезимдердин жетишпестигине алып келет.

Жубайлардын конфликтисин чечүүдө жубайлардын турмушунда 5 принципти кармаса көп каталардан арылууга болот:

1. Никеге чейинки жана никеден кийинки карама-каршылыктарга туура же түз кароо. Алдын-ала койгон пландардын ишке ашпай калуусунан көңүл калбоо үчүн иллюзияны түзбөө.

2. Кыйынчылыктан качпоо. Оор кырдаалдарды бирге чечүү – бул эки тараптуу компромисс принцибинин негизинде өнөктөштөрдүн кимиси даяр экендигин билүү мүмкүнчүлүгү.

3. Майда баратка көңүл буруу. Жубайына белек берүү, көңүлүн көтөрүү. Жубайынын каалоо тилегин түшүнө билүү. Өзүнүн талабын милдеттендирбей, анын намысын, кадырын сактоо.

4. Убактылуу алыстоонун керектигин түшүнүү. Өнөктөштөр бири-биринен көңүл калбашы үчүн,

алыстоонун керектигин түшүнө билүүсү кажет. Жубайлар бири-биринен көңүлдөрү калбашы үчүн, алыстоонун жыйынтыгында, анын канчалык сүйөөрү, канчалык жетишпегендигин билүүгө мүмкүндүк берет.

5. Сынды тынч, туура кабылдоо, өзүн-өзү кармоо, стресстик кырдаал менен бетме-бет келгенде үмүтсүздүккө түшпөө керек.

Жубайлардын конфликти алардын талаптарынын канааттанбашынан улам келип чыгат. Үй-бүлөнүн өнүгүшүндөгү конфликт учурлар кризистик мезгилге туш келет. Үй-бүлөлүк конфликттер психикалык жактан жаракат алууга алып келет, үй-бүлөлүк толук канааттанбоо, тынчсыздануу, нервдик-психикалык канааттанбоо, күнөөлүү абалдын болушу өңдүү натыйжаларга алып келет.

Инсан аралык мамилелерди изилдөөдө изилдөөчүлөр жубайларды күч менен бактылуу кылуу мүмкүн эместигине ишендиришүүдө.

Биздин оюбузча жубайлык конфликт ар бир үй бүлөдө кездешет жана ар кандай кесепетке алып келет. Колдон келсе конфликт абалды эпке салып түшүндүрүшүп, андан чыгуунун жолун табуу керек. Үй-бүлөнүн коом үчүн, мамлекет үчүн мааниси чоң. Үй-бүлө канчалык бекем болсо, ата-эне балага жакшы тарбия берсе, коом дагы бекем, туруктуу өнүгүү жолуна түшүп мамлекеттин өнүгүшүнө оң таасирин тийгизет. Республикабыздын башкы мыйзамында үй-бүлө, ата-эне, балалык бүткүл коомдун камкордугуна алынып, мыйзам тарабынан артыкча корголууга алы-

нары бекеринен белгиленген эмес. Адистер балдарга таалим-тарбия берүүдө үй-бүлөнүн аткарган кызматы жылдан жылга артка кетип жаткандыгын белгилешүүдө. Айрыкча өспүрүмдөр катышкан кылмыштуулук, зордук-зомбулуктардан улам, ата-эне менен баланын ортосундагы аралыктын, мамиленин алысташынан кабар берет. Үй-бүлөдө калыптанган адаттар адамда өмүр бою сакталып, балага адеп-ахлак эрежелерин кичинесинен ата-энеден таасирдүү эч ким үйрөтө албастыгын белгилешет, башкача айтканда ата-эненин жүрүм-туруму баласынын жашоосуна өз мөөрүн басат.

Конфликттер үй-бүлөнү бекемдеп, жаралган карама-каршылыктарды чечүүгө мүмкүнчүлүк түзөт. Эгер конфликт жаралып калса, жубайлар андан анчалык жабыркабай чыгып кетүүнүн жолун издешип, өздөрүн туура алып жүрүүлөрүн билүүлөрү кажет.

Адабияттар:

1. Антонов А.И., Медков В.М. Социология семьи. - М., 1996.
2. Райгородский Д.Я. Психология семьи (Серия «Психология семейных отношений»). / Учебное пособие для факультетов психологии, социологии, экономики и журналистики. - Самара: Изд. дом «Бахрах-М», 2002.
3. Сысенко В.А. Чувство собственного достоинства и устойчивость брака в книге: Психология семьи, под ред. Райгородский Д.Я. - Самара: Изд. дом «Бахрах-М», 2002.
4. Харчев А.Г. Брак и семья. - М., 1997.
5. Харчев А.Г., Мацковский М.С. Современная семья и ее проблемы. - М.: 1997.
6. Чегот Д.М. Брак, семья, закон. - Л., 1996.
7. Якушкина П. О. Психология отношений. - СПб., 2004.